

JURNAL

PENTRU RESPINDIREA ÎNTREBĂRILOR NATURALE ȘI EXACTE, ÎN TOATE CLASELE

Pedigeatș

BCU Cluj / Central University Library Cluj

de

PROFESOR DOCTOR IULIUS BARASH.

№ 45.

(Anul al patrulea)

București

8 Decembrie, 1859.

Conținutul: Istoria Naturii a bacteriei. — Organica și portocala. — Trăirea animalelor. —

Istoria naturii a bacteriei.

IV. Teoria digestiei (misipei).

În zilele noastre s'a descoperit o știință nouă; asta este știința numită *Bio-chimia*, adică chimia corpurilor vii; știința care, prin descoperirile fiziologice n'avea încă o idee cum se zmează schimbările alimentelor în corpul nostru. Aș zice că în timpurile noastre, carne de boi și zarzavate; dar ce devine aceste mîncări? Cum din carne de boi și zarzavate, se face carne de om? Știința Biochimiei a rezolvat aceste chestiuni. Ea a arătat că în corpul nostru, ca în corpul animalelor, este ca și un laborator chimic. Întocmai ca într'un laborator chimic se zmează schimbarea corpurilor

și înțelesul datelor nu este încă constant, im-
mutabil; asemenea se schimbă și alimentele în corpul animalelor. Întocmai precum o destilare nu se face încă odată printr-un fel de apă și de sare; asemenea stomacul nostru nu poate face încă odată și carne, din petre și aer. Întocmai precum într-o fabrică se schimbă zahărul în acid carbonic și alcool, așa și în plămîni noștri desfac zahărul produs în ficat, și în acid carbonic și alcool. Es-
plămîniile noastre nu vor să zmezeze mai mult așa.

La amîndouă lucrurile acestea omenești se

afлъ niште глчї (glandule) карї skot зн flaid нѣmit салївъ саѣ snѣмъ; ачестѣ flaidѣ лѣ vapsъ in гъръ prin deosebite каналрї. Дар snѣма саѣ салїва аре proprietatea кѣ skimъ skroveала in захарѣ. Kındѣ пѣне чїне-ва чева скровеалъ in апъ, пѣнд аколо салїва знї omѣ саѣ animalаѣ; peste kїte-va minste скровеала се face невъзѣтъ s'a tonїтѣ in апъ шї ana s'a фѣктѣ дѣлче ка kındѣ s'a нѣсѣ inѣнтрѣ захарѣ. Astѣ-felѣ, о лїнгърѣ де чїорѣ де fїнъ, каре omѣлѣ о пѣне in гърѣ, пїнъ kındѣ ажнѣде in fндѣлѣ гѣреї, s'a фѣктѣ захарѣ; de ачееа токмаї in моментѣлѣ kındѣ ingite omѣлѣ ачeastъ чїорѣ де fїнъ, simte кѣ е дѣлче; fiındѣ кѣ s'a skimъatѣ inтp'o чїорѣ де захарѣ, дар нѣ ла inченatѣ kındѣ о пѣне не бѣзе, fiındѣ кѣ атнчї чїорѣа ера де fїнъ шї fїна. n'аре нїчї знѣ гѣстѣ.

Inцеленчїзнеа natрeї а фѣктѣ кѣ, indatѣ kındѣ знѣ omѣ inчене сѣ мѣнїнче, indatѣ и vine мѣлт snѣмъ in гърѣ; fiındѣ кѣ snѣма есчїтѣ appetїtѣлѣ mїнкрї шї appetїtѣлѣ (nofta) mїнкрeї есчїтѣ лѣкpapea glandѣлорѣ салїварїе каре vapsъ атнчї мѣлт snѣмъ in гърѣ шї prin жpмаpe in-леснеште мїстїреа алїментелорѣ amїlazoase skim-бїндѣ-ле in захарѣ. Asta este шї казза кѣ, kındѣ vede чїне-ва не знѣ алѣ mїнкїндѣ fъръ сѣ мѣ-нїнче шї елѣ, атнчї и vine snѣмъ in гърѣ; de ачееа зїче шї проверѣх: и а венїтѣ snѣмъ in гърѣ де noftѣ; fiındѣ кѣ nofta есчїтѣ snѣме; apoї kındѣ е мѣлт snѣмъ in гърѣ шї гѣра е гоалѣ, snѣма есе афарѣ. Astѣ-felѣ тоате прѣжїтѣрїе, плѣчїнтеле шї тоате лѣкpрїе fїноase, devїне захарѣ in гѣра noastрѣ, нѣ prin лѣкpapea вѣ-кѣлѣpeseї, чї prin лѣкpapea гѣреї proprie, адїкѣ prin салїва саѣ snѣма че се афлѣ аколо.

Дар не лїнгъ алїментеле кѣрпоase саѣ ал-вѣмїноase шї алїментеле fїноase саѣ амїла-зоase, omѣлѣ мѣнїнкъ шї mїнкрї гpase; apoї нїчї гpѣсїмеа нѣ се toneште in апъ. Че а фѣктѣ natрa спpе а dїсолва in копнѣ шї алїменте гpase? Eatѣ че а фѣктѣ. Natрa а inтoкmitѣ in копнѣлѣ nostрѣ о fabрїкѣ де сѣпнѣлѣ, каре face сѣпнѣлѣ din тоате матерїе гpase, че inтрѣ in копнѣлѣ nostрѣ. Ка сѣ inцеленетѣ vine ачeasta, тpебѣе сѣ не аѣдѣчетѣ амїнте кѣмѣ се face сѣ-пѣнѣлѣ. Kındѣ лѣзмѣ лешїе саѣ potase саѣ sodѣ шї о amestekѣмѣ к'o матерїе гpастѣ, атнчї лешїеа скоате din гpѣсїмеа знѣ prinчїнѣ ачїдѣ (акpѣ)

каре impediкѣ гpѣсїмеа ка сѣ нѣ се toneaskѣ in апъ; ачeastъ комбїнацїоне де ачїдѣлѣ гpѣсїмеї кѣ лешїеа, devїне о sare хїмїкѣ, каре о нѣмїмѣ in лїмба вѣлгарѣ сѣпнѣлѣ шї каре се toneште in апъ. Дар fїкатѣлѣ este ачестѣ fabрїkantѣ де сѣпнѣлѣ in копнѣлѣ nostрѣ шї in алѣ їтѣлорѣ animalелорѣ, fiındѣ кѣ fїкатѣлѣ пpепарѣ знѣ flaidѣ vepде шї amарѣ нѣmitѣ бїлѣ саѣ venїнѣ, каре, kındѣ сѣ amestїкѣ кѣ гpѣсїме, о face сѣпнѣлѣ шї о toneште; asemenea лѣкpape о face шї знѣ flaidѣ каре се пpепарѣ inтp'o glandѣлѣ (гїлѣ) mare, каре се афлѣ in спателе stomакѣлї шї каре се нѣmeште *Pancreas*.

Аша дар пѣтемѣ сѣ pеsѣзмѣмѣ теорїеа dї-gestїzней саѣ мїстїреї in челе жpмѣтоаре пѣнкте:

1. Нѣмаї лѣкpрї organїче (plante саѣ ani-мале) сїнтѣ адевѣpate нѣтрїмїnte але animalе-лорѣ; лѣкpрї neorganїче (netрe) нѣ нѣтpескѣ нїчї знѣ animalаѣ.

2. Inтpе лѣкpрїле organїче, знеле (azotoase) се нѣmesкѣ *plastїche*, fiındѣ кѣ din еле се face сїнѣе шї карне шї алтеле се нѣmesкѣ *respїra-торїї* саѣ кѣлѣpоase, fiındѣ кѣ еле контpѣbesкѣ а менѣїне кѣлѣpа копнѣлї шї маї кѣ seamѣ кѣлѣpа тpебѣнчїоасѣ in пѣтмѣнїї nouтpїї пeн-тpѣ артѣлѣ pеsѣлѣpеї; тоате пометpїле, вїнѣ, факїѣ, апъ шї тоате гpѣсїмеле сїнтѣ алїменте *respїраторїї*, дар нѣ *plastїche*.

3. Тоате алїментеле omѣлї шї але animalелорѣ poate сѣ fie класате in тpеї катерорїї адекѣ: **a)** алїментеле алѣвмїноase саѣ azotoase (карнеа), **b)** алїментеле амїlazoase саѣ nea-жотоase (fїноase) шї **c)** алїментеле гpase.

4. Dїgestїzнеа ачесторѣ тpеї катерорїї де алїменте се face in тpеї локpрї але копнѣлї, каре poate сѣ fie пpївїте ка ветpеле dїgestїzней пeнтpѣ ачесте алїменте, адїкѣ: алїментеле амї-лазоase се мїстѣскѣ in гърѣ prin салївъ саѣ snѣмъ, каре ле transformѣ in захарѣ; алїмен-теле алѣвмїноase се мїстѣскѣ in stomакѣ prin prinчїпѣлѣ нѣmitѣ *pepsїнѣ*, каре се афлѣ in sto-макѣ шї каре este in стape сѣ toneaskѣ алѣ-шѣлѣ де озѣ inkeratѣ; дар алїментеле гpase се мїстѣскѣ in пaptea d'їntїїа шї чеа маї сѣпepї-оарѣ а intestїнлорѣ (маѣлорѣ) знде се vapsъ din fїкатѣ бїлѣ (venїнѣ) шї din *Pancreas*, сѣкѣлѣ пaнкpеantїкѣ; ачесте доѣ сѣкpрї transformѣ гpѣ-сїмеа in сѣпнѣлѣ шї о toneскѣ astѣ-felѣ.

5. Totuș scopul acestor diferite lucruri ale mistăriei în corpul nostru este d'ă face alimentele solubile (topite); căci nici odată corpul nostru nu poate să se nutrească de materii nesolubile; toate materiile nesolubile ce intră în stomacul nostru, trec prin corpul nostru fără să fie scimbate într-un de puțin în nutrețul corpului nostru.

Dzue această espoziciune a teoriei digestiei, vom vedea că ne esplicăm unele fenomene foarte curioase, adică :

I. Este întrebare ce există în perna minereală și articulară care este de cea mai mare trebuință pentru nutrirea omului și animalelor; omul nu trăiește netre, dar este o neatră care nu trebuie să lipsească nici odată din masa sa; această articulară este *sapea*. Nu există nici un animal care ar trăi fără *sapea*; dar nici animalele nu rezolvă în nutrirea lor și nu se îngrășă decât de lipsește *sapea*; pentru dar să înțelegem: care e cauza acestei necesități a sărei? Responsul este lesne: *sapea* este o compoziție chimică în care intră și acidul azotic clorhidric (așa tare); apoi totuș această principă intră și în compozițiunea materiei noastre *Pepsina*, care se află în stomacul omului și al animalelor și care înlesnește digestiunea stomacului. Așa dar, kindul și omul trăiește *sapea* la masă, de stomacul său este d'ă mistărie văcatele ce le-a mincat. Un om care ar minca felurite de mințuri fără *sapea*, ar face ca kindul săne cine-va într'o sobă o mlațime de lemne însă fără o scinteie de foc; lemnele zac în sobă și nu ard, fiind că le lipsește principul arzător, așa și zacă văcatele în stomac și nu se ard (nu se mistăresc) fiind că le lipsește principul arzător adică *Pepsina* produsă din *sapea*.

II. Este asemenea întrebare ce mințurile foarte grase, strică stomacul. Cine nu e obișnuit cu văcătură țărăască cu văcatele ei foarte grase și dulci, căpîndu-și strică stomacul. Explicațiunea acestei fante ne este iară lesne dzue teoria digestiei; fiind că acolo am văzut că grăsimea este un lucru indigestibil (de ne mistărit) în corpul nostru, fiind că ori-unde nutrirea trebuie să fie solubilă (topită) în apă, nu kindul grăsimea nu se topesc în apă,

de aceea natră a dată ficatul și Pancreasului misiunea d'ă produce niște materie (bilă și să veniș s. e.) care face cu grăsime un fel de săpun și o topesc; apoi kindul și omul a mincată prea multă grăsime, ficatul nu e în stare să producă atît veniș kîtă trebuie pentru a saponifica atîta grăsime; de aceea grăsimea rămîne liberă în stomac și mace și produce diaree (isenderii) și alte feluri de indispozițiuni.

III. De ce și oamenii și strică stomacul kindul trăiește și neagră nechernă, să mure necăruțate? De ce copii se bolnăvesc kindul a mincată multe cherese cu simțuri lor? Explicațiunea este aici iar foarte lesne. Pîinea cu țărîce să coaja de țăr, să simțurile de țăr, să prăne, sînt lucruri tari, lemnoase și nu se dizolvă (topesc) în stomacul nostru; apoi lucrurile care nu se topesc în corpul nostru, trec numai printre inșul și nu se topesc. Ba încă, săvesc stomacul nostru, fiind că sînt pentru dinu niște corpuri streine. Această se urmează și cu copii care adă îngrită vr'o mică monedă de argint să de aur; moneda trece neatisă prin corp și copii devine o persoană mitologică, adică ese afară cu aur și argint. Este o mică istorie care arată pînă la ce grad oamenii adă întrebă să se serve și d'această imprecizare pentru folosul lor. În presedele poezilor Europeani la închină această secolă, și generală înconștră de inimă, vrîndă a comșica guvernării să de pozițiunea sa critică, a înștrănată în moduri urtător pe un om curajos ca să poarte această denșă importantă keară prin mizoculă taberei inamică; adică a scris în pîine cuvinte denșă lui ne o xiptie mică, a făcut o să, a bagat'o într'un mic cilindru de liniea ne care l'a și și cu ceva zmoal. Curierul a îngrită această cilindru și s'a dă la tabera inamică; acolo l'a cătată pînă la piere, însă negrîndă la elă nimic, îi a dată drșm; dar abia ce a trecut printre această taberă, a lătat o cărușenie (uragă), cilindru a emiș; l'a sălată și a dă răverșă această denșă curioasă, trecut prin corpul și om.

IV. În sădă Americăi (Mexiko, Xili, Peru) face un fel de văcătură acru (cum este kvassul rusesc și cider francezes) de boabe de

порѣмѣ, адікѣ аѣ аколо обічеівлѣ кѣріосѣ кѣ in fie-kape kasъ se aлѣ знѣ vasъ plainъ кѣ апѣ in kape sінтѣ арѣнкате воабе де порѣмѣ; апоі kindѣ se адѣнтѣ маі мѣлте famіліі-seара ла о адѣнаре амікалѣ, пѣнѣ vasъ кѣ порѣмѣ in мізлоквлѣ kaseі ші fie-kape конвівлѣ, іеа dіn vasъ воабе де порѣмѣ, ле маічнѣ in гѣрѣ ші іарѣ ле vasъ in vasлѣ комѣнѣ; дѣне ачеастѣ операціоне, пѣнѣ vasъ іntр'знѣ локѣ deosebітѣ, чева клѣдѣросѣ, атѣнчі апа dіn vasъ інчене сѣ fearѣ, сѣ се fакѣ дѣлче ші чева акршоарѣ, атѣнчі ілѣ strікоарѣ ші eatѣ кѣ аѣ знѣ vіnѣ limpede ші foapte плѣкѣтѣ. Дар ла че серѣв обічеівлѣ бızарѣ ші нѣдінѣ гѣс-tatѣ кѣ, атігі оамені сѣ machine іntііѣ in гѣра лор воабеле де порѣмѣ? Есплікаціонеа este іар lesne. Маі sѣсѣ in esnozісіінеа теоріеі dіgestісінеі, амѣ вѣзѣтѣ кѣ salіva саѣ snѣma dіn гѣра поастрѣ skіmѣз skрoвeала ші fіна in захарѣ. Мексіканіі іgnorангі, пріn іnstіnктѣ аѣ devіnatѣ (rісітѣ) ачеастѣ теоріе, ші аѣ іntокмітѣ знѣ обі-чеіѣ кѣ ла адѣнѣрїле лорѣ де сеара знде оамені nѣ поате сѣ foloseаскѣ пріn елоксіngа, kape ese dіn гѣра лорѣ, челѣ нѣдінѣ сѣ foloseаскѣ кѣ snѣma kape ese dіn гѣра лорѣ, skіmбіндѣ astѣ-felѣ skрoвeала копрінсѣ in воабеле де порѣмѣ, in захарѣ ші vіnѣ. Negрешітѣ кѣ тpeбѣе сѣ аѣвѣ чіне-ва знѣ anelітѣ мексіканѣ ка сѣ'і плакѣ знѣ vіnѣ тpeкѣтѣ пріn гѣра атіторѣ оамені; дар ші Мексіканіі арѣ nѣтеа сѣ ne рѣснѣнзѣ ка vіnѣлѣ nostrѣ тpeбѣе сѣ fie інкѣ маі nerѣstosѣ fіндѣ кѣ тpeче пріntр'atіта nічере де оамені, kape snарѣ кѣ nічїоареле strѣгѣрїі ші skoate мѣстѣ.

V. Мѣлті dіn лекторіі noutrїі а fѣкѣтѣ ne-грешітѣ деја обсерѣацінеі кѣ, kіндѣ мѣнїнкѣ знде-ва о sѣнѣ вѣнѣ, pasолѣлѣ (karnea fearѣ) nѣ е вѣнѣ; dіn kontra kіндѣ karnea fearѣ in sѣнѣ este вѣнѣ, sѣна nѣ este вѣнѣ. Kape este kasza ачестї antaronіsmѣ іntpe sѣнѣ ші pasолѣ? Ачeasta іарѣ ne есплікѣ шітїngа xіmіеі вѣкѣтѣ-рїеі, адікѣ karnea крѣдѣ копрїnde о мѣлтіме де прїнчїнѣрї nѣтрїіве kape се dіsolѣз (tonesкѣ) in апѣ ferbїnte, ne лїнгѣ ачeasta копрїnde karnea nіште алте рѣтѣшїдѣрї nesолѣвлѣ in апѣ ferbїnte, ne nѣтрїтоаре nentрѣ копнѣ. Аша дарѣ kіндѣ а гѣлїтѣ о вѣкѣтѣreasъ о sѣнѣ вѣнѣ, а тpeкѣтѣ in ачeастѣ sѣнѣ тоате прїнчїнѣрїле гѣс-toase ші nѣтрїіве але karнеі, прїn зрмаре n'а рѣmasѣ in karне алѣ nīmїкѣ де kїтѣ о рѣтѣ-

шїдѣ d'o materіe пeлоасѣ, nesолѣвлѣ ші пeгѣs-toasѣ; in ачестї kasѣ, sѣпа е вѣнѣ ші pasолѣ este пeлосѣ ші fѣрѣ гѣstѣ; dіn kontra, дакѣ sѣпа nѣ е fearѣ ші гѣлїтѣ vїне, атѣнчі аѣ рѣmasѣ in karне тоате прїнчїнѣрїле sale nѣтрїіве; in ачестї kasѣ pasолѣлѣ е вѣнѣ ші sѣпа este ка апа гоалѣ. Аша d.р, оамені kape kіндѣ мѣнїнкѣ sѣпа ші pasолѣлѣ 'шї імацінѣ кѣ аѣ mїnкатѣ доѣ fearї де mїnкѣрї, се іnшeлѣ; кѣчї аѣ mїnкатѣ о sїнгѣрѣ вѣкатѣ іmнѣрїітѣ in доѣ волѣмѣрї. Англeзїі, оамені практїчі кѣрора nѣ ле плаче nічї odatѣ ка сѣ се іnшeлe, nѣ мѣнїнкѣ nічї odatѣ sѣнѣ ші pasолѣ, чї bїftekѣ, адікѣ karне frїntѣ in stapea са прїmїітѣ ші natѣралѣ kіндѣ копрїnde інкѣ тоѣ sѣкѣлѣ сѣлѣ ші тоате прїнчїнѣрїле sale nѣ-трїіве; este дарѣ іnvedepatѣ кѣ знѣ bїftekѣ вѣнѣ е nѣ nѣмаі маі плѣкѣтѣ, чї ші nѣтрeште маі vїне копнѣлѣ де kїтѣ о sѣнѣ кѣ апѣ саѣ знѣ pasолѣ ка пeлeа зскатѣ; іnsѣ este дарѣ де об-серѣатѣ кѣ се чeре знѣ stomaxѣ аngлeзѣ kарnївор ка сѣ поатѣ dїгeра кѣ іnлeснїpe атїта sѣте де bїfшeтeчe ne анѣ.

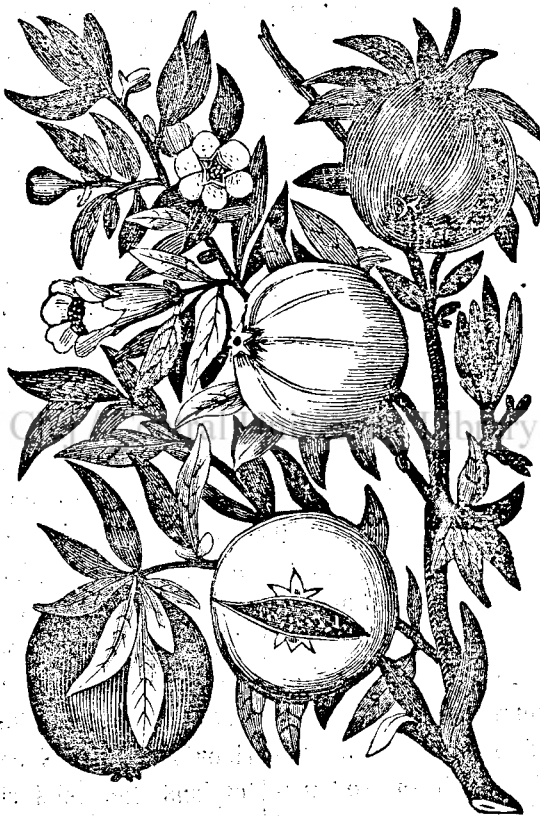
VI. Meselїкѣрїле (entrées) naintea mїnкѣрeі ші desepтѣ дѣне масѣ прeкѣмѣ ші kafeаoa ne-грѣ, rakїлѣ ш.ч.л. оаре sінтѣ вѣне ші раціо-набїле дѣне масѣ, саѣ nѣ? Рѣснѣнsѣлѣ ла ачe-astѣ кѣстїсіне, іарѣ ne дѣ теоріеа dіgestісінеі. Еа ne араѣ кѣ тоате лѣкѣрїле nїкante kape ірїтѣ ші есчїтѣ пѣрeгїі stomaxѣлѣ, sінтѣ вѣне naintea mїnкѣрeі supе а есчїта поftа stomaxѣлѣ ла знїі оамені kape dіn nepорочїре а пeрдѣтѣ поftа mїnкѣрeі, ачестѣ дарѣ прeчїosѣ алѣ vїедеі no-astre аnїмале; чїне este vїне-кѣvїntatѣ k'o поftѣ natѣралѣ, n'ape тpeбѣсїngѣ де d'aldeastea, ва інкѣ іі strїкѣ поftа fїндѣ кѣ іі ірїтѣ (anpїnde) преа мѣлѣтѣ пѣрeгїі stomaxѣлѣ. Знѣ desepтѣ де масѣ раціонабїлѣ este nepmїсѣ dіn партеа шїтїngеі, іnsѣ тpeбѣе сѣ fie копнѣсѣ де лѣкѣрї дѣлчї ne anpїnzѣтоаре. Desepтѣлѣ знїі dїнеѣ, тpe-бѣе сѣ fie ка арѣлѣ fїналѣ алѣ знїі komedїі: дѣлче ші плѣкѣтѣ. Nѣмаі kіндѣ оамені аѣ обічеіѣ де dїнeрї foapte конїoase; kіндѣ аѣ інкѣркатѣ преа мѣлѣтѣ stomaxѣлѣ лорѣ, атѣнчі sінтѣ сілїгі ка ла sѣfрїшїтѣлѣ dїнeрїлѣ сѣ іеа dіn noѣ лѣкѣрї есчїtante ші anpїnzѣтоаре nentрѣ stomaxѣ, прeкѣмѣ: брїnза tape, лїкeрї, vїнѣрї грeлe ші kafeаoa fearѣ; прїntр'ачестe есчїtamente, еі сілескѣ stomaxѣлѣ лорѣ ка сѣ

лэкрезе кэ тоатэ форца лэ позивилэ супре а мистэи
 ssuma de alimente каре аэ пэс'о интр'инсэлэ ин
 динезлэ лорэ монстрозэ. Дарэ еи зитэ кэ змелэ
 кэ stomachлэ лорэ, интокмаі ка ачеі кэрэцаші,
 каре инкаркэ бедіі каіі лорэ кэ грестэді imense
 ши ле даэ вичірі ка сэ трагэ. Сэрманэлэ калэ,
 кэзнітэ де вичіэ, траге кэ тоатэ пэтереа, инсэ
 peste пэцінэ ачесте пэтері с'а сэфіруитэ, калэлэ
 каде жосэ ши нэмаі poate сэ трагэ нічі де кэмэ.

Stomacлэ мэлора оамені гэрманзі фаче ка ка-
 лэлэ кэрэцашілорэ; дэне че а лэкратэ peste
 мэсэрі, fiindэ инкэркатэ ши екуітатэ гэрэ раціоне
 ши мэсэрэ, рефэзэ кэ тотэлэ лэкрареа лэі ши
 devine знэ ребелэ nedomptабілэ. Апоі знэ stomachлэ
 ребелэ, este инкэ ши маі рэзэ де кітэ знэ попэлэ
 ребелэ, fiindэ кэ аічі нічі полидіеа пэ poate сэ
 ажсте нимікэ.

Оранжеа саэ портюкала.

Dintpe тоді арборіі климелорэ калде, челэ маі
 фрэмозэ este негрешітэ о-
 ранжерэлэ саэ портюкалэ
 «цара знде крескэ оран-
 цери» а devenітэ о еспре-
 сізне sinonімэ кэ цара фрэмозэ,
 ferітэ ши ferічітэ. Ін ачестэ царэ,
 patria оранжерэлэ, елэ креште де
 сіне; гріжа ши форца патр-
 реі admirабіле д'аколо, її
 ажэргэ; аколо тотэ анэлэ
 оранжерэлэ este аконерітэ
 кэ френза са фрэмозэ ши
 кэ флоріле sale admirабіле
 ши сэаве. Ін климеле поа-
 стре, ачестэ арборэ чере а-
 жторэлэ омэлэі; елэ este
 delicatэ, сэсере де фріэ, де
 ачееа іарна чере о касэ
 калэ ши ін тотэ тімпэлэ,
 vara ши іарна чере дін пар-
 tea омэлэі, о гріжэ парти-
 коларэ; дар ачестэ гріжэ
 este рэсплэлітэ прінтр'о мэл-
 ціме де вэкеріі пентрэ а-
 таторэ; кэчі vara елэ este
 челэ маі фрэмозэ ornamentэ

Флоара ши фруктэлі де orange (citrus aurantium.)

лорілорэ este ін ачестэ ар-
 борэ d'о deoseбітэ фрэмозэ-
 седе; адікэ вердеаца инкізэ
 а френзелорэ, контрасте кэ
 албеаца стрэлучітоаре а флор-
 ілорэ ши кэ гэлбенареа
 д'азрэ а фруктелорэ sale.

Дар ши одоареа оран-
 церэлэі este дін чева парти-
 коларэ; ea нэ este іншелэ-
 тоаре, ка мэлте алте одоаре
 vegetalе; ea нэ este fадэ
 ка одоареа жасмінэлэі ши
 а pesedei; ea нэ фаче дэ-
 реде де канэ, ка ачееа а
 tinapozіі ши а парчіселэі;
 ea нэ атакэ нерві, дін кон-
 тра і fortіфіеазэ. Este о
 одоаре салстаре каре фаче
 кэ сімдэріле поастре се
 вэкарэ ши кэ крееріле се
 delectеазэ.

Ачестэ флоаре де ар-
 цінтэ кэ ніште пэнкте де азр
 інпэзнтрэ (капітеле галбене
 але staminілорэ) наште знэ
 фруктэ delicіосэ адікэ о-
 ранце (портюкале). Оранжеа
 este інтре фрукте ачееа че

(подоавэ) а грэдінілорэ поастре прін
 френзеле sale d'о вердеаца инкізэ ши
 лэчітоаре, каре фор-
 меазэ пе арбор ніште semi-сфере
 плэксте; прін
 флоріле sale каре рэспіндескэ о
 одоаре атітэ де
 плэкстэ ши прін фруктеле sale
 сэкэленте каре
 сінтэ знэ delicіосэ пентрэ
 гэра поастрэ. Інтр'а-
 девэрэ, este греш д'а хотэрі
 каре este маі плэ-
 кстэ ши маі преціосэ ін
 ачестэ арборэ: флоара
 саэ фруктэлі сээ? Аміндоэ
 азэ о стрэлучіре ши
 знэ парфэмэ инкінтэторэ;
 апоі ши контрастэлэ ко-

este poza інтре флорі, адікэ
 чеа маі фрэмозэ дін тоате
 ши чеа маі стрэлучітэ прін
 форма са, парфэмэлэ сээ ши
 гэстэлэ сээ. Ea флатеазэ
 тоате сімдэріле одатэ. Коло-
 ара са галбенэ азрітэ,
 мінгіе окіі поупріі; дэлачеаца
 агеабілэ а сэкэлэлэі сээ,
 мінгіе гэра ши знтелэ
 odorантэ каре есе дін
 коажа ачестэі фруктэ,
 мінгіе пасэлэ пострэ.
 Апоі fiindэ кэ ачестэ
 фруктэ се конзервэ мэлэ
 тімпэ ін стареа проаснатэ,
 де ачееа poate сэ факэ
 чіне-ва дінтр'инсэ знэ
 обіектэ де декора-

Kindă čine-va nă va să iew osteneala a planta singră, ačnyč poate să kămpere gafa kare vîñ de la Italia (s. e. genua); dar a-čnyč trebeze aleză arborif kare ađ koaža tare, verde bătîndă in galbenă mi să poate čine-va prin znyč să deosebeask koaža, de lemny; koaža trebeze să fie sčnyčtoasz mi lemnele de deszbtă nă trebeze să fie oakemă šađ negră, dar frănzeler trebeze să fie tară mi nemolomite.

Orančeră mi lămliă sintă sčnyčse folzrite-loră boale a kărsia konowtinč mi kărtare čere o mtiingă deosebită.

In fine pomenimă aiči kă nainte 60 de ani aproape, s'a deskonperită ne inszla Martinika o

metodă d'a face znyč vîñ delikată de oranče adikă de koažă mi de zeamă de oranče kare se ferbe in apă imprezny kă zahară, ne zrtă rymine kită-va timny ka să fearbă ka msstă, ne zrtă kindă s'a făkăš sniptosă lă pnyč in băteli, lă čine kită-va timny mi eată kă s'a făkăš znyč vîñ ka de champagne sađ ka de Madera bnyč; insz trebeze obserbată kă la ačeastă operačione, orančeler trebeze tiate k'nyč kăpită de lemny dar nă e de feră, aatmintrelea vînz se face țrbzre. Eată ka mi vînz se țrbzră, intokmă ka popzli, kindă 'i traktează čine-va kă asprime mi kă feră.

Траїлă animaleloră.

(Inčere.)

Гидаклă se trape din provinčile senten-ționare ale Kinei. In Европа n'a fostă kno-șkăš nînz lă ală 6-lea seklă. Niurte kălzgři misionari Greqi ađ adză ozle ačestoră insekte la Konstantinopol sbe slănișea lă Istirianiă. Đakolo s'a rșnyndită kăltara řindayloră la Morea in Greqia, Sicilia, Italia mi la noi; in Franța, ačeastă kăltară a inčenăš mai țrziă sbe Henr. cū IV.

Kăltara řindayloră nă poate inainta făr kăltara znyč arbore xotărită de natră nentpr nătređlă loră. Đzii alei sintă čei mai folo-șitori nentpră dînyš. Ačesta este znyč arbore kare ačnyče la o ințlăime de la natră-zey nînz la činč-zey ničioare. Eală a inaintăš foarte in țeperele meridionale din Европа. Patria lă este Kina; dară in sekolăš ală 6-lea, doī kă-lygři Greqi ađ adză imprezny kă řinday mi sčmînga de đzi in Европа, adikă mai ințliă in Greqia in peninszla Peloponez (kare ačnyč a priimită nămele de Morea, din kassa mlatoră đzi, kari latinemte se kiamă *Morus*, če s'a kăltivată akolo). Din Greqia, kăltara đziloră s'a rșnyndită in Dacia, Sicilia, Italia, nînz in Franța.

Řindayă trzeskă in stare de larvă țrei-zey mi natră de zile mi ințr'ačestă timny e- mi skimăz pelea de natră ori; timnyăš dîntre nă-

șirłiri, se kiamă sekolăš ačestoră animale. A- pronyndă-se o nășlăime, amozeskă mi inčetează d'a mai mînkă; insz đnye če mi-aš skim- bată pelea, foamea li se inčoeute. Ačeastă mare noștă, kare vine đnye čele d'ințliă natră skimăgři ale peiloră, este mîkă (petite fraise) ne ințră noșta kare řindayă o ađ in sekolăš ală činčilea din vieayă loră (grande fraise).

Kălyșimea frănzeloră de đzđ kare o m- nîkă e, este foarte mare mi se mărește din zi in zi. Čine voemte să skoayă larve dîntro znyče (zey dramăři) de sčmîngă de řinday, are țrebzîngă de 7 livre (21 1/2 oka) de frănză de đzđ nentpră sekolăš ințliă, adikă nentpră činč zile, 21 livre nentpră sekolăš ală doilea, kare čine natră zile; 70 de livre nentpră sekolăš ală țreilea kare čine meante zile; 210 livre nentpră sekolăš ală patrșlea kare čine eartșmi meante zile; mi 1200 livre nentpră sekolăš ală činčilea. In a measea zi din ačestă sekolăš dînzrtă, inčene mînkarea čea mai mare (grande fraise) in kită mînkăš făkă znyč sromotă ka o mare ploaie. In a zeyea zi inčetează mînkarea mi se prerzteskă nentpră ințlia loră metamorfosă. Korpylă li se face moale, dînz gără le eš niurte șire de mltase če se trape đnye dînyš imzîndă, ne zrtă se așează lă znyč lokă, torăš impredzrăš loră niurte șire foarte zșnyčiri ka znyč

felă de plasă și atipnindu-se în mizlokkă acesteia plase, închipă a-și dăse gogoama loră. Acheastă desțăr se zmează în kinsă zrmțoră: ei se învîrtescă neînchetă în lokă în felșrimă de direkționă și împrețirăză loră, torăindă ka o fașă firăză de mțase kape ese din niște gără ce se află în vazele loră. Acheastă firă kindă ese din gără, este moale; însă în aeră se întrepște năma de kită. Acheastă trșțăr se zmează năma kă zăă firă; dară prin mțădimeă învălitășirăză ce le face rîndakăză, se formează în fine o gogoamă tare, avîndă forma zăă oă. Gogoama acheastă, este galbenă săă albă dăne felăză rîndășirăză ce săă fără'o, și lăncimeă firăză este foarte mare; de mțate ori de la 100 pînză la 150 stînjini. Rîndășii ceș e-șidă dintp'o zăă (zăă dramășă), potă adăce la 70—80 livre mțase; dară se întîmplă săă adăkă și pînză la 130 livre. În 3 ½ zile pînză în patră, ei-șii termină gogoamă de desăță.— Desnikîndă čineva o gogoamă, atănci găsește insekta din întp de totă skimbăță de kămă era maș nainte, ea akămă s'a negrită, pellea ei seamăză kă teletinăză, forma ei este potăndă și lăngă ka a oăă, nă-i găsimă ničă kăă ničă gără, lokăză aripeloră viitoare este însemnată nămaș prîntp'o linie în kăzmezăș.— Kindă kăăăra este potrivă (de la 15 pînză la 18 grade), atănci metamorfosa acheștei nimfe se termină în fărăpe în kăpsă de 18 pînză la 20 de zile, dăne kape, insekta gărește ea singără gogoamă și ese. Kinsă emirei este foarte kăriosă. Insekta moaș o parte a gogoamei kă zăă felă de zmezeală skoastă din sine, pe zrmă o bâte kă kăpăză la achestă pînkăă xdată, o gărește și ese; emirea acheștei insekte vestește fărășăză, kă aripela albă, kă ničioarele lănci și sbeșiri și k'o gără lăngă. Nămaș de kită dăne emirea din gogoamă, închipă glasăză amorașă a vorbi întp'înșii, atănci fărășii de deosebite sekse se kăță și dăne găstarea dălečii imenezăă, partea femeiască închipă a-șii depăne oăăle sale a kăzora kăădime este foarte mare, pînză la 500 de oăă fie-kape, și așă dăne ce fărășii și-ăă împănită misăznea loră de propagare, trșeskă nămaș 10 pînză la 20 de zile și moră.

Păiașeni. Toșă păiașeni în čenere săă doș mțsele (maxillae) și ontă oki simă, și în gără

niște glandăle kări skoate o materie otrăvită la zăă dintp'înșii; toșă săă ontă ničioare linite de pentă (thorax); femelele pînză mare nățără de oăă întp'o pînză kape săă desăță; dăne trei sbeșimi esă d'akolo năi kări seamăză vătrîniloră. Păiașeni nămădi greșente *Diadema* (kreuzșpine, păiașeni de kăče, fiindă kă săă ka zăă semăă de kăče pe șinare) se čină în koșări, marazii șčă.; se nățreskă kă măște, fără o desățăr potăndă, sîntă foarte mînkăčiomă. Însă răvă și foamea mțăță timă, și arăță skimbarea timă-lă prin skimbarea lăncimei firăloră desățărăi ce-șii face.

Skorpionă. Femele nămaș 30—60 de păi vii (nă din oăă) pe kări-i poartă kită-va timă în șinare; skorpionăză kă ničioarele sale imăză foarte iste, čină-șii koadă în sășă. — Zăăză din skorpionă (adikă zăăză de lemă în kape a fostă mțiată kită-va timă zăă skorpionă moră) este o pemezie foarte vătă pentpă vitele kări s'ăă înfăță, prekămă se întîmplă adese-ori vara și pe la noi.

Scolopendru. Zăăle skolonerde ničă și veninate lăkzeskă în floșă și se întîmplă kă, kindă miroase čine-va floarea, întpă în nas și prodăce evenimente perikoloase. Zăăle din *Iules*, kări lokzeskă în nisăă, săă kite 108 ničioare. Însă oșii kindă esă din oăă, săă nămaș kite 6 ničioare, pe zrmă kreskă și čele alte.

Skățerele (săă skolonerde kă 28 ničioare) lokzeskă sbeșă pardoselele kaseloră; se nățreskă kă insekte ce le oăoară în pășine mîzste; însă noantea imăză dăne prăzi. *Iules* lokzește în kăpățările kaseloră, și în mășkă arboriloră, fără de lămina zăă ka și čele alte Myriapode. Săă zăă korpă potăndă și lăncă și imăză pe ontă-zăă de ničioare; se nățreskă kă noame, kă păăčini și foș fărăte (tinere).

Îndrețarea zăă greșelă.

 Erore humană est. Prin greșeală s'a păsă în No. 41 firă (2) kape se kăvine la artikolăză de la No. 44 (Marmota și vărăniă) și în No. 44 s'a păsă firă kape se kăvine la artikolăză din No. 41 (șoarăče mirățorie din Kamčatka și alte čări polare.) D-șii lektoră sîntă pășădi kă, kindă voră čiti ačeste doș artikole, săă așă în vedere firășile prekămă leamăă îndrețată ačii.